

чних досліджень та ін. Найбільш фундаментальними такі його праці, як «Полагода шкоди з огляду економічного і соціального» (1897), «Заручини в австрійському праві» (1899), «Чоловік і його потреби в правній системі. Розвідка з австрійського права» (1900), «Австрійське право облігаційне» (1901–1909), «Звичаєве право та соціальні зв'язки» (1902), «Про природу звичаєвого права» (1904), «Австрійське право приватне» (1906), «Причинки до реформи приватного права в Австрії» (1912), «Цивільне право» (1919). Саме ці праці якнайкраще свідчать про його глибокі знання, дослідження та зацікавленість у галузі цивільного права [4, с. 23].

Проаналізувавши погляди видатного українського науковця-правознавця Станіслава Дністрянського, можна стверджувати, що хоча вже й пройшло не одне десятиліття, але розробки та ідеї вченого залишаються цінними та актуальними і на сьогодні, і певна, що вони будуть такими і в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Усенко І. Б. Дністрянський Станіслав Северинович. В кн.: *Юридична енциклопедія*: 6 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К. : «Укр. енцикл.», 1999. Т. 2: Д-Й. С. 219—220.
2. Електронная библиотека Князева: Українська еліта: Дністрянський Станіслав Северинович. URL: http://www.ebk.net.ua/Book/synopsis/ukrainska_elita/part2/020.htm (дата звернення: 11.03.2018).
3. Кравчук М. Сутність права та держави у наукових працях С. Дністрянського. *Станіслав Дністрянський – світоч української правової науки*: матеріали наук. конф. юридичного інституту ТАНГ, присвяченої річниці з дня народження академіка Станіслава Дністрянського. Тернопіль, 1999. 86 с.
4. Світоч української юридичної думки: 130 років від дня народження академіка Станіслава Дністрянського: Життєпис ювіляра. *Свобода*. 2000. 14 листоп.
5. Станіслав Дністрянський (1870-1935) – правознавець, публіцист, політичний діяч. *Визначні постаті Тернопілля*: Біогр. зб. / Уклад.: О. Бенч, В. Троян. Київ, 2003. С. 73—74.

ДЕРЖАВОТВОРЧІ ПОГЛЯДИ У НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ СТАНІСЛАВА ДНІСТРЯНСЬКОГО

ДЕМЧЕНКО Діана Русланівна,
*студентка юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного університету*

Проголошення державної незалежності України сприяло введенню до наукового обігу багатьох фактів, імен, явищ, які з тих чи інших причин тривалий час зовсім випадали з поля зору вчених або діставали неповну чи необ'єктивну оцінку. У тому числі до недавня поза увагою залишалася велика та багатогранна наукова спадщина академіка Станіслава Севериновича Дністрянського (1870-1935 рр.), його багаторічна й плідна

праця на ниві вітчизняної науки і освіти.

Дослідження творчості С. Дністрянського набуває важливого значення для сьогодення, оскільки в силу штучної перерваності історичної тяглості наукових пошуків нині вийти на новий рівень пізнання можна лише через реконструювання процесу попереднього розвитку української науки і введення до наукового обігу максимально повного фактичного матеріалу. Варто підкреслити, що ряд державно-правових ідей науковця не втратило своєї актуальності і в наш час.

Метою наукової розвідки є комплексний аналіз державотворчих поглядів С. Дністрянського, які знайшли своє втілення в працях науковця

Особливий акцент буде зроблений на вирішення таких дослідницьких питань: проаналізувати становлення і розвиток державно-правових поглядів С. Дністрянського; з'ясувати погляди вченого на конкретні державотворчі та правотворчі процеси.

Погляди С. Дністрянського на державу розкриті з позиції юридичної науки в дисертаціях В. Возьного («Державно-правові погляди академіка С. С. Дністрянського») й А. Ковалю («Погляди С. Дністрянського на державу та право») ті ін. [8].

Насамперед слід наголосити, що Станіслав Дністровський був академіком, професор Львівського університету, засновником Українського Вільного Університету в Празі і його ректором, редактор перших українських правових журналів, дійсним член Наукового товариства імені Т. Г. Шевченка у Львові, послом австрійського парламенту від Галичини.

Постать С. Дністрянського можна розглядати в трьох аспектах:

1) як засновника нової течії українського цивільного права. Окрім розвитку цивільно-правових поглядів, значним досягненням Станіслава Дністрянського було створення української правничої термінології;

2) Станіслав Дністровський був видатним конституціоналістом України. У 1920 році він пише проект Конституції ЗУНР, використовуючи при цьому демократичні положення Конституції інших держав, органічно поєднуючи їх з традиціями українського народу;

3) Станіслава Дністрянського можна вважати творцем нової української теорії та історії держави і права. Його діяльність мала велике наукове, політичне і суспільне значення [4, с. 21-26].

Зазначимо, що С. Дністрянський вважав, по-перше, що держава, хоча і зберігає контроль над нижчими соціальними групами, все ж не може нехтувати внутрішньою органічною силою суспільних зв'язків, що витворюють із себе щораз нові соціально-етичні норми, значить, не може усунути тих правничих норм, які творяться «питомою силою інших соціальних груп» [2]. Тому в новітній державі безліч соціальних зв'язків розпочали свою суспільну роботу, і, таким чином, крім державного, утворюється суспільне, тобто народне право [1, с. 6-8].

По-друге, держава погоджує суперечливі правничі норми різних груп і найважливіші з них захищає. Елементами нації як соціального зв'язку є: люди; природна територія (а не історія, як у держави); народна культура [3]. Саме культура є головною соціальною основою нації, кожна нація має свою власну культуру. На думку С. Дністрянського еволюційний розвиток іде в тому напрямі, що й нація, як спільнота, яка мешкає на своїй території, прагне того, щоб власній культурі відкрити шлях до «цивілізації», тобто щоб на своїй національній території створити власну державну організацію. Загальні методологічні основи національно-державницької концепції вченого викладені в одній з перших його наукових праць – «Звичаєве право та соціальні зв'язки».

На переконання С. Дністрянського, в основі суспільних зв'язків лежить фактор історичної справедливості – у тому сенсі, що вони стали можливими в результаті історичного розвитку і спадкоємності народів і держав [5, с. 42-46].

Проаналізувавши процес зародження держав, С. Дністрянський звернув увагу на те, що часто одна і та ж сама людина виступає членом декількох суспільних груп, а тому може мати різні соціальні статуси. Варто наголосити, що держава, за С. Дністрянським, утворюється як результат органічної потреби суспільства. Завдання, яке покладається на державу в момент її виникнення, – це утворення правового ладу, який був відсутній на попередніх етапах розвитку людства. Отже, держава повинна була об'єднати у своїх межах соціальні групи нижчого рівня та визнати їх органічне (природне) існування. Крім того, держава, визнавши їхнє існування і після власного виникнення, повинна була зберегти соціальне життя цих груп і визнати створені ними соціально-етичні норми. Державні закони, на думку С. Дністрянського, за своїм статусом не можуть скасовувати правові норми соціальних груп, а навпаки, вони повинні базуватись на цих нормах і якомога більше їм відповідати. Тобто держава, як окреме соціальне об'єднання, отримує право на життя з правом створення нових (власних) правових норм. З появою держави суспільний лад змінюється на правовий [5, с. 44-45].

Держава не скасовує правових норм первісних суспільних об'єднань, а, базуючись на них, створює норми для врегулювання відносин між державою та іншими соціальними об'єднаннями. Оскільки норми первісних соціальних об'єднань часто суперечили між собою, то держава з метою забезпечення правової охорони членів суспільства, узгодження інтересів соціальних об'єднань та подальшого їхнього існування та розвитку, створює власну систему правових норм. Іншими словами, держава створює власну правову систему як механізм узгодження різних правових норм [7, с. 120-126].

На думку С. Дністрянського, завдання, яке стоїть перед державою, полягає у створенні стабільності та узгодженості інтересів у суспільстві. Державне право лише тоді зможе досягти поставленого перед державою завдання, коли воно буде базуватись на звичаєвому праві. Тільки в такому випадку держава може стати правовою державою [9, с. 51-58].

Отже, розглядаючи питання походження держави як найвищої соціальної організації у суспільстві, С. Дністрянський був прихильником концепції Аристотеля про природне походження держави.

Слід наголосити, що сьогодні в Україні знову назріває протистояння держави (влади) та народу. Очевидно воно починається, оскільки порушується згаданий вище принцип, коли влада перестає відображати потреби народу. Формально створені всі інституції, проте головний їх зміст (забезпечення базових потреб і відображення провідних настроїв народу) починає порушуватися. Свідчення цього – різні протести й мітинги, які дедалі більше набирають потужнішого характеру. Про це свідчать і результати соціологічних опитувань, у яких відображена недовіра до влади. Імовірно, потрібні смислові зміни, а саме звернення до соціально-моральних підвалин організації людського життя, на яких і наголошував С. Дністрянський: «Не держава є самою метою, тільки народ; держава має служити цілям народу, вона має бути видимим знаком народної спільноти, – правовою організацією народу» [6, с. 67]. Тут науковець визначає природний суспільний порядок народу й держави. За його правильного дотримання таких протистоянь між державою та народом не відбудуватиметься. Адже народ створює свою державу як оформлення організації забезпечення порядку в спільноті, а не держава створює під себе народ [6, с. 67-69]. Держава в С. Дністрянського, хоч і виникла як результат природної потреби

суспільства, є все ж механічним утворенням, своєрідним засобом для розвитку народу.

Таким чином, особливістю поглядів вченого на формування держави є надання пріоритету народу у відносинах «народ – держава». Адже держава є правовою організацією народу й має відображати та втілювати інтереси й потреби народу, опираючись на його соціально-моральне підґрунтя. Останнє визначає специфічність соціологічного бачення державотворчої концепції Станіслава Дністрянського. Вона полягає в соціально-психологічних підставах буття спільноти, які засновані, передусім, на високій моральній культурі людини, яка визначає розуміння добра й порядку в суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Бичук І.О. Генезис української національної ідеї у поглядах С. Дністрянського. *Грані*. 2015. № 4. С. 6—11.
2. Демчишак Р.Б. Держава у політологічній спадщині Станіслава Дністрянського. *Вісник Дніпропетровського університету*. Серія: Філософія. Соціологія. Політологія. 2015. № 1. С. 47—54.
3. Коваль А. Поняття «народу» та «національних держав» у творчій спадщині С. Дністрянського. *Вісник Львівського університету*. Сер. юридична. 2011. Вип. 53. С. 64—68.
4. Олещук К.М. Соціологічний підхід до розуміння права в спадщині С. Дністрянського. *Соціологічні студії: наук.-практ. журн.* 2013. № 1(2). С. 21—26.
5. Подковенко Т.О. Сутність права та держави у творчості С. Дністрянського. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Сер.: Юридичні науки. 2017. Вип. 1(1). С. 42—46.
6. Стецюк Н.В. Академік Станіслав Дністрянський і його проект Конституції Західноукраїнської Народної Республіки. *Український часопис конституційного права*. 2016. № 1. С. 67—70.
7. Токарчук О.В. Теоретичні проблеми державного будівництва (на основі аналізу проектів конституцій С. Дністрянського та О. Ейхельмана). *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Серія 18: Економіка і право. 2015. Вип. 30. С. 120—126.
8. Ухач В.З. Історія держави і права України: Навчальний посібник (конспекти лекцій). Тернопіль, 2011. 378 с.
9. Федик Л.Б. Правові та економічні погляди С. Дністрянського на людські потреби. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. Серія: Право. 2016. № 2. С. 51—58.

Науковий керівник: Ухач В.З., к.і.н, доцент кафедри теорії та історії держави і права Тернопільського національного економічного університету.

